

Kószegi Gábor

Néprajzozsmuzeológus-továbbképzés

2022. október 5–7., Budapest–Szentendre
Szubjektív beszámoló

DOI: [10.54742/tabula.2022.1.07](https://doi.org/10.54742/tabula.2022.1.07)

1.

Amikor 2018 októberében Békéscsabán a Munkácsy Mihály Múzeumban véget ért az országos néprajzozsmuzeológus-továbbképzés, talán senki nem gondolta, hogy a (sok szempontból) megváltozott keretek között négy inséges évet kell várni a következő találkozóra. Az azóta eltelt időben eufemisztikusan fogalmazva is hatalmas változások mentek végbe nemcsak a múzeumok életében, hanem a minket körülvéő világban egyaránt. 2022. október 5. és 7. között – a májusban a közönség számára kapuit új épületeiben (újra)megnyitó – Néprajzi Múzeumba és a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumba költözött a néprajzozsmuzeológus és (nem mellesleg a témák változatossága miatt is érdeklődő) gyűjteménykezelő, restaurátor, kiállításrendező és (kisebb számban) a népi iparművész szakma több mint 130 fővel. Mindezt azért is érdemes kiemelni, mivel – remélhetőleg – olyan meggyökeresedő hagyomány indul ezzel útjára, ami valójában magától értetődő kellene, hogy legyen. Tudjuk jól, hogy a nehéz helyzet miatt sokan „bujkálnak” nem feltétlenül szakmai pozíciókban, ugyanakkor ezzel ekvivalens munkát végezve – jegyezte meg bevezetőjében okkal Schleicher Vera. Nem újdonság, hogy a (külöfféle háttérrel és szervezeti formában) működő vidéki és országos múzeumok sok szempontból eltérő helyzetben vannak, mégis a gesztus értéken kívül fontos gyakorlati haszna és szerepe van az ilyen nyitott gondolkodásnak.

2.

Az érdeklődés az említett több éves kényszerszüneten túl remélhetőleg a két, házigazdai szerepet betöltő múzeum mögött és előtt álló kihívások és (többek között új kiállításokat és épületeket felmutató) eredményeinek megismerésén túl az újabb tapasztalatok átadásának és a problémák megvitatásának szolt. A továbbképzés fő csapásirányainak kiválasztása a lehetséges témák sokfélesége miatt mindig nehéz feladat elé állítja a szervezőket, 2022-ben a kultúrstratégiai feladatok és módszertani kérdések köré szerveződött.

1. nap (1)

3.

Megnyitójában a Kulturális és Innovációs Minisztérium Múzeumi Főosztályának nemrég kinevezett vezetője, Szende László a rendelkezésre álló adatok alapján számszerúsította az országban található néprajzi gyűjteményeket, ezzel támasztotta alá fontosságukat és az ehhez köthető társadalmi igényt. Hangsúlyozta ezeknek a szakmai fórumoknak a szükségességét, ahol a tudás és a jó gyakorlatok átadása mellett a problémák, kérdések megosztása is cél. Kiemelte a múzeum hitelességének fontosságát, hogy olyan ismereteket adjunk át (aláhúzva a múzeumpedagógia szerepét), amelyek nem megkérdőjelezhetők. Rámutatott a gyűjteményekben folytatott tudományos munka fontosságára, mert a megfogalmazott szolgáltatató igény alapját is ez kell, hogy képezze. Nem ment el szó nélkül a nehéz idők

mellett sem, amik a múzeumi szférát is érintik (és érinteni fogják), de hozzátette, bármilyen szakmai problémával keressük, a kapu nyitva áll, mert az összefogásban és egymásra építésben látja a jövőt.

Kemecsi Lajos: A Néprajzi Múzeum kultúrstratégiai szerepvállalása (2)

4.

A főigazgató a 2019-ben kialakított törvényi pozicionálással kezdte beszédét, amely speciális helyzetbe hozta a Néprajzi Múzeumot és a Szabadtéri Néprajzi Múzeumot (mindkét intézmény főigazgatója a Nemzeti Kulturális Tanács tagja). A kiemelt, célzott forrásbővülés a 2025-ig terjedő időszakra az érintett intézmények konszolidálása mellett komoly szakmai feladatokkal is jár, amelynek távlati céljai jócskán túlmutatnak a két múzeumon, mivel a folyamatban lévő kulturális ágazati stratégia kidolgozása nem csak a néprajzot, hanem a teljes kulturális palettát érinti. A sok bizonytalansági tényezőt magában hordozó, egyre tolódo bevezetéstől függetlenül a rendelkezésre álló források terhére a múzeum elkezdte ezirányú feladatai megvalósítását. Az első ilyen az intézményközi megállapodások részeként folytatott kiadói tevékenység, amelyben kiemelt helyen szerepel a felsőoktatási intézményekkel, különösen a doktoranduszok első publikációs lehetőségeivel kapcsolatos szerepvállalás. A kommunikációs együttműködések részeként az internetes hírlevél és a Néprajzi Múzeum saját gyártású televíziós műsora az Etnokultúra magazin folyamatosan lehetőséget ad a néprajzos szakma legfrissebb eredményeinek széleskörű bemutatására. A Néprajzi Múzeum új épületeinek tervezése, megvalósulása, a költözés során felgyülemlett rengeteg tapasztalat és ezekből fakadó lehetőségek (állományvédelem, biztonság, nyilvántartás, gyűjteménykezelés, üzemeltetés stb.) és felelősség indikátor szerepet ró az intézményre. A múzeum szakági, szaktudományi támogató-iránymutató tevékenysége túlmutat a szűken vett intézményi kereteken, amelyben hangsúlyos szerepet kap az évek óta előkészített (és remélhetőleg mihamarabb megvalósuló) új állandó kiállítás, a gyűjteménygyarapítás, kutatás és terepmunka is. Kiemelte, hogy az új épületben kapott helyet a szakmai szervezetek közül a Magyar Néprajzi Társaság, a MAKAT, a Fotótörténeti Társaság, valamint a Pulszky Társaság. A múzeum központi tudásbázissal összefüggő működésének fontos elemei a könyvtár, az archívum, a Gyűjteményi Központ kutatószolgálat (ezek működéséről a workshopokon volt szó részletesebben). A gyűjteményfeltáró tevékenység, az online közzététel (a kapcsolódó vidéki gyűjtemények anyagainak bevonásával) és a kölcsönzések egészítik ki a fokozatosan „normál” működésbe álló intézmény feladatait. Végül a továbbképzési rendszer jövőjét érintő részben azokat az irányokat, lehetőségeket vetette fel, amelyek felé – közös gondolkodással – elindulhatunk (mindezt a még hatékonyabb sikeres szakmai együttműködések megvalósítása érdekében és a résztvevők proaktív bevonásával). A főigazgató a néprajzi szakma különféle adottságokkal és lehetőségekkel bíró intézményeinek, résztvevőinek egymáshoz közelebb hozását tekinti fontos céljaként.

Orosz Péter: Múzeumi Állományvédelmi Program (3)

5.

A Néprajzi Múzeum kompetenciafeladatainak sorában kiemelt szerepet kap az állományvédelem és az ezt képviselő Állományvédelmi Bizottság. Gyakorlati példaként illusztrált előadásában Orosz Péter, állományvédelmi csoportvezető bemutatta a program munkáját és a gyűjteményeket többféle módon támogató lehetőségeket. Az optimális műtárgykörnyezet (kiállításban és raktározásban) kialakításának lehetőségei között felhívta a figyelmet a minimális beavatkozás elvére alapozott, költséghatékony (ami kiemelten fontos a forráshiányos intézmények számára) módszerekre, amelyek az egyedi tárgykezelésről a gyűjteményre helyezik a hangsúlyt. A bizottság által hálózatos rendszerben lefedett múzeumokban az elmúlt két évtizedben elvégzett műtárgykörnyezeti paramétereket vizsgáló felmérés a nehéz helyzet ellenére előre mutató képet mutat, ami a kulturális örökség tárgyi emlékeinek megőrzése szempontjából kiemelt fontossággal bír. Ez alátámasztja a szemléletformálás hasznosságát, ami apróbb lépések megtételével is jelentős eredményekkel kecsegtet. A felmérések által megfogalmazott cselekvési tervhez azonban még az említett költséghatékonyság mellett is szükséges a ráfordítandó források növelése. Áttekintette az elmúlt évtizedekben végzett munkát, az elindított programokat (pl. a modulrendszerű műtárgytárolók kialakításának programját, az állandó kiállítások felülvizsgálatát; továbbképzéseket és konzultációkat stb.). Aktuális feladataik között kiemelte a mérőműszerprogramot, az adatgyűjtést és helyzetértékelést, cselekvési tervek frissítését, a vegyszermentes kártevőmentesítési programot mobil fagyasztókonténerekkel és az állományvédelmi eszköztámogatás programot, valamint a megelőző műtárgyvédelmi képzést. A folyamatosan készülő szakmai anyagok közzététele (állományvédelmi kézikönyv, idegen nyelvű szakkönyvfordítás, havaria-protokoll, nemzeti minimum rendszere) szintén gyakorlati segítséget nyújt a bizottsághoz fordulóknak. Az elhangzottak különösen fontosak olyan időszakban, amikor az amúgy is forráshiányos, régóta problémákkal küzdő ágazatot újra eléri a rezsiköltségek hirtelen megugrása, ami mind az intézményeket, mind a fenntartókat nehéz helyzetbe hozza. Ennek az következményeivel mindenki szembesült az elmúlt időszakban.

Odler Zsolt: A Néprajzi Múzeum kompetenciafeladata, a néprajzi tartalmak digitálizálása

6.

Rövid történeti bevezetőjét követően Odler Zsolt aktuális problémák, kritikai észrevételek felé fordította tekintetét. Véleménye szerint a gyűjteményezés, dokumentálás, tárgyleírás statikus környezetben helyezkedik el, szabványosított leíró mezőkben rögzítetten, ezt a gyakorlatot az általa poliszémikus entitásnak nevezett megértési mód gátjának nevezte. Fontos – de talán az idő rövidsége okán csak felvillantott – problémafelvetései komolyabb továbbgondolást is megérnének. Talán árnyalja a képet, hogy a jogszabályokban rögzített keretek által kínált formák mellett más regiszterekben is lehetőség nyílik a fenti cél elérést szolgáló információk rögzítésére, kiegészítésére (pl. terepnapló, interjúk, kutatói technikák stb.). Hozzá kell tenni, hogy ezeknek a használata alapvetően a muzeológus felelőssége. A rendelkezésre álló források, információk közül való válogatás ódiáját ki-ki a kitűzött cél eléréséhez veszi magára. A gyűjteménnyel egyben intenzív felelősség is jár – fogalmazott. „Minden korszaknak és korszakon belül minden generációnak és társadalmi csoportnak megvannak a magára szabott tudás- és ismeretszerzési igényei.

nyei. Egy közgyűjteményi intézmény csak ezek kielégítésével válhat hiteles tudásközvetítővé.” Az általa (és korábban Szende László által is) említett hiteles tudásközvetítés (bármit értsünk is alatta), (4) mint múzeumi szerep (külső és belső igényből fakadóan) – ahogy meg is jegyzi – változó, ehhez a múzeumnak alkalmazkodnia kell. A múzeum történetének 150 évében azonban mind a gyűjteményezés, mind pedig a tárgyakról való gondolkodás (pl. azok dokumentálása a bevezetésében is említett leíró mezőkben) is változásokon ment keresztül, csakúgy, mint a közvetítési és megismerési módok, valamint az ezekhez kapcsolódó (külső és belső) elvárások. „A kulturális örökség élménytársadalmi elérhetősége számos kérdést vet fel fejlesztői és felhasználói szinten egyaránt” – fogalmazott. Véleménye szerint néhány szakmai diskurzus elmaradt ezzel kapcsolatban az elmúlt évtizedben (vagy ha le is folyt, megnyugtató eredmény nélkül – tegyük hozzá). „Megértük, hogy a múzeumi tartalmak hatalmas tömegben jelentek meg az online térben nemzetközi és hazai viszonylatban egyaránt. Azonban az így megjelenő adathalmaz realizálható jelentőségét és érvényes voltát elemző kritikai értékelés elmaradt. Ennek felelőssége közös, ágazati szintű.” Majd felsorolt néhányat a felmerülő kérdések közül (amikre talán a workshopok résztvevői aktívan reagáltak). Részben az idézettekhez kapcsolódóan, de általánosan is fontos hangsúlyozni (mivel gyakran összemosódik) egy múzeum digitális és digitalizációs stratégiája közötti különbséget. Odler előadása végén a közös, intézményeken túlmutató gondolkodás és cselekvés fontosságára hívta fel a figyelmet. A Néprajzi Múzeum elmúlt másfél évtizedes digitalizációs törekvései közül kiemelte a legutóbbi (az új kiállításokkal és a költözéssel összefüggő) tevékenységek tapasztalatait. Ezen feladatokban elvégzett munka és annak eredménye fontos alapja a Néprajzi Múzeum kompetenciafeladat-vállalásának is. Példaként bemutatta a székelyföldi múzeumokban zajló örökségvédelmi mintaprojektet. A vállalások egyaránt kiterjednek eszközbeszerzésre- és használatra, tárhely biztosítására, valamint szakmai továbbképzésre. Ugyancsak a kompetenciafeladat részeként valósult meg a gyulai Erkel Ferenc Múzeummal történt közös munka, aminek eredményeként kb. 500 nitrátos negatív és ugyanennyi tárgyleíró karton került feldolgozásra: az Erdős Kamill gyűjtemény anyagai.

Frazon Zsófia: MaDok program (5)

7.

Frazon Zsófia 2003-tól kezdve áttekintette a MaDok program eredményeit, elméleti háttérét és gyakorlatát, utalt a szakmai kapcsolatrendszer, kutatási témák, múzeumi kollektívák létrejöttére. Hangsúlyozta, hogy a kutatási- és gyűjteménygyarapítási pontok aktív kutatói részvételt és nyitott gyűjteményeket feltételeztek. Nem feledkezett el megemlíteni a programot kísérő nehézségeket (az intézményi kultúra fragmentáltságát, források hiányát, a mobilitás és a tudományos diskurzus akadozását, a mai tárgykultúrát ignoráló intézményi tekintetet) sem. Az elmúlt évtized mégis megmutatta a hálózatos, közös gondolkodás szükségességét és a megvalósult (kutatási, gyűjteményezési, kiállítási) munka eredményeit. Ugyanakkor rávilágított a fogalmi, módszertani tisztánlátás fontosságára is. Első kérdésfelvetésében a jelen többszemponútú értelmezése helyett sokkal inkább a muzealizáció átgondolt folyamata és disszemináció témáját érintette. Ennek alátámasztására hozta fel példaként a ...Nyitott múzeum... (6) projektet és a megjelent kötetet, amely az elmúlt időszak tapasztalatai alapján megfogalmazott kritikák és önkritika, részvétel és együttműködés gyakorlatainak sajátos kézikönyve. „Mit is kezdünk a múzeumban a mával, a saját jelenünkkel? A minket körülvevő itt és most

hétköznapi tudásaival, tapasztalataival, az emberek, a közösségek és a források kortárs összefüggéseivel – múzeumi perspektívából.” Az erre adható sokféle válaszból merre haladjon tovább a program? – utalva az aktuális és jövőbeli irányok dilemmáira. A 2022-es évtől a Madok programban formálisan dolgozó kollégák száma két új fővel (Gellér Judit és Zsoldos Anna személyében) (7) bővült, ami újabb lendületet és nézőpontokat is adhat a közös gondolkodásnak. Újrarendítették a kortárs műtárgyak sorozatot (kortárs források, személyes tapasztalatok és gyűjteményi kontextusok munkacímen). Az első kísérleti témák havi váltásban: a kutyatartás, szépség- és arcápolás, eldobhatóság, kert, ülés, jóslás, alvás, tanulás voltak. Az ehhez kidolgozott módszertani keret, ami a kérdésfelvetéstől a sokféle értelmezés irányába mutat, megjelenít gyűjteményi- és társadalmi kontextust, ajánl irodalmat és kapcsolódó képanyagot. Az egy hónapig tartó (az érdeklődők aktív közreműködésével, gondolkodásával, reakcióival kiegészült) folyamat aztán öszszegzéssel zárul, így hozva létre azt a közösen cselekvő/alkotómunkát, ami hónapról-hónapra az alkalmi résztvevőkkel kiegészülve változik. Mivel az aktuális tárgy nem feltétlenül a múzeum gyűjteményéből kerül ki, nem pusztán a korábbi hónap kortárs műtárgya kezdeményezés felélesztéséről van szó, s bár a feldolgozás folyamatára tekinthetünk muzealizálásként, azon túlmutatva nagyobb teret enged az egyéni tapasztalatnak. A háttérben – Jelenarchívum címen – megjelenik egy (múzeumi normarendszeren alapuló) privát fotóarchívum előmunkálata is, ami a jövőben alkalmas felület és adatbázis lehet múzeumi gyűjtőkampányok szervezésére. A kortárs műtárgyak másik (fizikailag is megvalósuló) szála a 2022 októberben nyíló Székátiratok (8) kiállítás, ami a Bútorgyűjtemény székeiből indul ki, az AU Műhely (9) tervezőinek sajátos reflexióival. A gyűjteményi és kortárs tárgyak szimbolikus párbeszéde, a köré szerveződő programok, műhelymunka és a kiállítás tervezett vándoroltatása alkalmasak lesznek arra, hogy újabb szempontok jelenhessenek meg az együtt gondolkodásban. A jövőt érintő lehetséges irányok felvetésekor visszatért az előadás elején feltett kérdésekhez, a Néprajzi Múzeum ebben játszott szerepéhez. „Módszeresen kifejlesztett tudás- és eszközkészlet, átfordítható, hasznos gondolati tér, hálózatosodás, közös munka, csere és együttműködés.” – voltak a kulcsfogalmak. A felsoroltak gyakorlatba átfordításával tervek között szerepel egy képzés, szemináriumi formában, a nap második felében megvalósult workshop pedig teret adott a személyes találkozás mellett a megkoptott intézményi kapcsolatok felrészítésére, folyó kutatások áttekintésére egyaránt. A kultúrstratégiai feladatvállalás lehetővé teszi olyan foglalkoztatási forma támogatását is, amely a program keretében, de más intézményben zajlik a közösen meghatározott kutatási céloknak megfelelően. A cél a kortárs társadalmi közegre való aktív reagálás – múzeumi eszközkészlettel.

8.

A frontális szekció zárásában *Cseri Miklós* a 2022-es évet a magyar néprajzi muzeológia kiemelkedő évének nevezte, utalva a Néprajzi Múzeum és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum megvalósult nagy projektjeire, amellyel a magyar muzeológia élvonalába tartoznak. Ennek a folyamatnak része és a szakma elismertségének alátámasztása, hogy a 2019-ben létrejött kultúrstratégiai intézmények közül a két néprajzi csúcsintézmény képviseli a szakmát a Nemzeti Kulturális Tanácsban. A stratégiaalkotó szerep – szavai szerint – a meglévő tudásra és az intézmény által kialakított hálózatra épül. A Skanzen négy kompetenciaterületen vállal ebben vezető szerepet. (1) A népi épített örökséggel kapcsolatos feladatok (feltérképező, állagmegóvó, digitalizáló és közzé tevő, fejlesztő munkák úgy az épületek, mint a tárgyak, kiállítások tekintetében). (2) A szellemi örökség megőrzésével kapcsolatos tevékenység (tekintettel az UNESCO konvencióinak betartására a határon túli

esetekben leginkább módszertani segítségnyújtással). (3) A kárpát-medencei tárgyi néprajzi örökség számba vétele, digitalizálása (a Néprajzi Múzeummal együtt). (4) A felsoroltak kiegészítéseként oktatási és ismeretátadási feladatokkal a közösségek és a szélesebb közönség számára, ezáltal biztosítva a fennmaradást és továbbélést. Mindez csak hálózatos formában megvalósítható, amire részben már vannak működő jó gyakorlatok. A cél ennek a fejlesztése és kiterjesztése a teljes Kárpát-medencére, regionális központok létrehozásával. Az ebben való aktív részvétel a teljes szakma feladata és felelőssége – zárta beszédét a főigazgató.

Workshopok

9. Az első nap délutáni programja öt, párhuzamosan futó (forgószínpad-szerűen váltakozó) téma köré rendezve mozgatta meg a résztvevőket. A *Néprajzi gyűjtemények revíziója – elmélet, gyakorlat, jogszabályi környezet problémák, lehetőségek* című workshopon Szende László gyakorlati példák segítségével tekintette át a különféle vonatkozó rendeleteket, jogszabályokat, beszélgetőtársa Odler Zsolt volt, aki intézményi tapasztalatokat, problémákat és javaslatokat közvetített. Fontos kérdés, hogy hogyan találkozik a (néprajzi) muzeológiai szakmai álláspont a jogszabályokban rögzített keretekkel és ezek a keretek mennyire rugalmasak vagy statikusak. Nyilvántartás és muzeológia, intézmény és jogszabályalkotó álláspontja és együttműködése vitán felül megkerülhetetlen és hasznos eleme volt a programnak, ezt bizonyítja a hallgatóság aktivitása a „kérdezz-felelek” alatt. Lehetőség nyílt az akár a beszélgetés közben felmerült, vagy magukkal hozott saját tapasztalataik alapján megfogalmazott kérdések és dilemmák megosztására, ami elengedhetetlen a mindennapi gyűjteményi munkát végzők segítségére. (10)
10. A MaDok-program tagjai (Frazon Zsófia, Geller Judit, Zsoldos Anna), hozzájuk közelebb álló „beszélgetős” formában tartották meg három fordulóban workshopjukat, melynek célja a bevezető előadásban felvázolt gondolatok mentén az ötleteles, problémafelvetés, hálózati szereplők regisztrálása, kapcsolatépítés volt. A kortárs témák iránti érdeklődés a korábban elzárkózó, vagy a megvalósítást valamilyen szempontból nem kivitelezhetőnek tartó intézmények részéről is erősödni látszott. Igény mutatkozik a közös kutatásokra és a továbbképzés alatt többször elhangzó hálózatosodásra egyaránt. A beszélgetésekből egyértelmű a (részben helyi sajátosságokból fakadó) témák sokfélesége és az a rengeteg dilemma, amelyeket talán az említett (gyakorlat-orientált) szemináriumokon lehet majd részletesen megvizsgálni. Az elméleti kérdéseken túl az olyan mindennapi problémák, mint a nagy tömegben megjelenő kortárs tárgyválasztás, gyűjteményezés (annak raktározási és restaurálási kihívásai), átfedések a helytörténeti gyűjteményekkel stb. is előkerültek.
11. A Múzeumi Állományvédelmi Program workshopján (Fábián Mária, Orosz Péter, Tabi Orsolya és Tumpek Eta részvételével) a néprajzi tárgyak, gyűjtemények állományvédelmével kapcsolatos kérdések merültek fel. A vegyszermentes kártevőmentesítési projekt lehetőségei, az akkreditált állományvédelmi képzés, a mérőműszer-program és az energiaválság kapcsán mindenki számára ismerős problémák mentén haladt az együtt gondolkodás.
12. A Néprajzi Múzeum archívumi kutatószolgálatának használata a néprajzi és muzeológiai kutatásokban (Bata Tímea, Danó Orsolya, Kovács Evelin, Pálóczy Krisztina,

Szűcs Enikő, Tasnádi Zsuzsanna, Vörös Gabriella részvételével) az újonnan megnyílt terekben kalauzolta a kollégákat és vette sorba az egyes gyűjtemények (a Kézirattár, a Fényképgyűjtemény, a Filmgyűjtemény, a Népzenei Gyűjtemény, a Rajz- és Nyomatgyűjtemény) hozzáférhetőségét. Bár a továbbképzés idején még zajlottak a gyűjteményeket érintő költözési munkák, a résztvevők naprakész tájékoztatást kaptak az akkor még korlátozottan működő kutatószolgálat gyakorlati lehetőségeiről és a jövőbeni tervekről egyaránt. A fokozott érdeklődés mindenestre már a helyszínen érzékelhető volt (mindez elmondható a könyvtár esetében is).

13.

A múzeum szakkönyvtárának ismertetését Szöllősy Gabriella főosztályvezető és Mészáros Borbála tartotta két csoportnak. Bemutatásra került a könyvtár új, Városligetre néző olvasóterme, a költözési folyamatok lezárulásáig érvényben lévő ideiglenes használati rend, és főképpen a könyvtár online felületeken keresztül nyújtható, kutatást támogató szolgáltatásai. (11) A korlátozott nyitva tartás miatt is került hangsúly a könyvtár online felületeken elérhető szolgáltatásaira: így a Magyar Néprajzi Bibliográfiára is. A könyvtár a közeljövőben új könyvszkennerének segítségével bővíteni tervezi a digitalizált és a honlapon keresztül is elérhető állományát is.

14.

Az eseménydús első nap zárásaként a kollégák több csoportban tekinthették meg a Kerámiatér, a Zoom és a Megérkeztünk kiállításokat, ezt követően Berényi Marianna moderálásával Kalla Zsuzsa (Petőfi Irodalmi Múzeum) és Hauptman Gyöngyi (Nagyatádi Városi Múzeum) előzetesen felkért hozzászólók vitaindítója nyitotta a szakmai beszélgetést. Mindegyik kiállítással kapcsolatban megfogalmazódott, hogy nem csak az új helyszín, hanem a témaválasztás és a megvalósítás módja alapján is szükséges volt olyan háttértudásra, ami segíti megértést. A Megérkeztünk kiállítással összefüggésben Kalla Zsuzsa a szövegstruktúrák látogatói szempontú megközelítések azokra a kihívásokra hívta fel a figyelmet, amelyek minden kurátort nehéz helyzet elé állítanak, jelesül a mennyiségi korlátok és a tartalom érzékeny egyensúlyára. A nem nagy narratívában gondolkozó, nem tematikus kiállítások esetében különösen elbizonytalanodhat, elveszhet a látogató a nem lineárisan vezetett témák és tartalmak útvesztőjében. Meglátása szerint például a változatosabb tipográfia és egyéb látványelemek további támpontokat adhatnak a látogatóknak (illetve a megértést kiegészítő segédletek, audioguide, kiállításvezető stb.). A tárgyak „izgalmassága” azonban megfoghatja a látogatók érdeklődését. Hauptman Gyöngyi a Zoom kiállítás hatásosságát a tényleges kiállítás terébe belépés előtti figyelemfelkeltő helyzettel, erős vizualitásra építésével érzékeltette (ami a befogadás és megértés rétegei közül az első), ami aztán a kiállításban is folytatódik. A tárgyak bősége és a hirtelen közelségbe kerülő (néhány esetben interaktív) látvány közletről viszont talán már túl sok, fárasztó hatást váltott ki. Az újabb rétegeket a felkészüléshez kapott háttéranyagok és a vezetés során fedezte fel és a látogatói visszajelzések egy részével összhangban azt az álláspontot képviselte, hogy bár jó értelemben mozdítja ki a „hagyományos” kiállítási gyakorlatból és befogadásból, segédletek nélkül nincs könnyű dolga. A két kiállításban tehát a szöveg(mennyiség)ek kérdésköre, mint visszatérő probléma merült fel első csomópontként. Ennek körüljárása kapcsán merült fel a „múzeumhasználókkal” (legyen az látogató, sajtó stb.) való kapcsolat. Ez a kapcsolat (vagy nevezzük sajátos kommunikációnak – mert a múzeum magáról is kommunikál) a kiállításban megvalósulhat a látvány mellett a szövegeken, tárlatvezetések, múzeumpedagógiában (utóbbi kettő a már szóba került értelmezést segítő funkcióban is), de egy „nagy” múzeum esetében mégsem tud annyira közvetlen, vagy kétoldalú lenni (mint pél-

dául Hauptman Gyöngyi saját példáján egy kisvárosi múzeumban). Kalla Zsuzsa javaslatai szerint fontos, hogy a szakmai szövegek kontroll alá kerüljenek más szempontokat figyelembe vevő „külső” szem által és nem mellesleg ne féljünk a humortól, vagy ne gondoljuk, hogy a tudományosságot feláldozzuk az érthetőség oltárán. Ennél a témánál maradva előkerült tárgy és szöveg/információ kapcsolatának (fizikailag, vagy virtuálisan való távolsága) kérdése, valamint a (szokatlan) látvány és tartalom egymáshoz való viszonya is. Kalla Zsuzsa szerint inkább a hazai viszonyok között ismeretlen ez az installációs vagy kiállítási gyakorlat, nemzetközi viszonylatban egyáltalán nem az, talán ebből fakadhat a kritikák egy része. A résztvevők aktivizálódását követően (Tóth Arnold és Limbacher Gábor osztották meg gondolataikat a jelenlévőkkel) a kurátorok (Schleicher Vera, Szarvas Zsuzsa és Sedlmayr Krisztina) és a felkért hozzászólók felváltva válaszoltak az elhangzott kérdésekre és felvetésekre. Szóba került az új muzeológiai megközelítés, (ön)reflexió, a múzeum által közvetíteni kívánt üzenet(ek), a szakma és a közönség szemléletmódja, elvárásai közötti különbség, a magyar és nemzetközi anyag vegyes bemutatása. Az idő rövideje okán csak gyors válaszokra került sor, mindenesetre a múzeum tervezett kiállítási struktúrájából a továbbképzés idején megvalósult elemek talán okozhatnak némi hiányérzetet, amik remélhetőleg a későbbiekben a gyűjteményi kiállítással és a folyamatosan megvalósuló időszakos kiállításokkal segítenek a(z értő, érdeklődő) látogatók számára befogadható(bb), értelmezhető(bb) módon közvetíteni a múzeum gondolkodásmódját és küldetését.

2. nap

15.

A második nap programjainak a Néprajzi Múzeum gyűjteményi központja, az Országos Múzeumi Restaurálási és Raktározási Központ adott helyet. Fábián Mária és Szabó Magdolna általános bevezetőjét követően a résztvevők a raktárak és restaurátorműhelyek látogatásán kívül három workshopon (Néprajzi tárgyak, gyűjtemények mozgatása és költöztetése; Raktártervezés, raktári terek optimalizálása, átmeneti raktározás, külső raktárak; Műtárgymozgatás: jogszabály, belső protokollok nyilvántartás, dokumentáció, adatbázis-adminisztráció, szám nélküli tárgyak) vettek részt. Mindegyik workshop gyakorlatorientáltan, párbeszédese formában, a múzeum közelmúltbeli tapasztalatait bemutatva vontak be a kollégákat. A kollégák a saját intézményükben felmerülő problémákra lehetőség szerint egyből, a mindennapi munkájuk során felhasználható megoldási javaslatokat kaphattak és megoszthatták egymással jó és rossz tapasztalataikat, kihívásaikat egyaránt.

3. nap

16.

A harmadik nap helyszíne a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum volt, ahol a múzeum évtizedes kutatási projektjének, az Erdély tájegység elkészült első ütemének épületgyűjtését tekintették meg a résztvevők a kurátorok vezetésével. Ezt követően került sor a látottak és hallottak alapján egy kerekasztal beszélgetésre: Batári Zsuzsanna, Szegedy-Kloska Tamás, Németh Szandra, Sári Zsolt, Vass Erika részvételével. A továbbképzések „nagy ellensége” a rendelkezésre álló idő rövideje itt is tetten érhető volt, így csak kis ízelítőt lehetett kapni a hosszabb időt kívánó hatalmas terek és kiállítások gazdag részleteiből. Már korábban is szóba kerültek a szabadtéri és az ún. termes múzeumok adottságai, bemutatási lehetőségei,

konceptiói közötti különbségek, amik a kerekasztal során is felmerültek. A kérdések (amelyek egy részét a vezetés közben tették fel a kollégák) főleg a modern megoldásokat alkalmazó interpretációs eszközök (pl. a ráhangoló tér), a kiállítások értelmezését segítő élő történelmi interpretáció, az eredetiség-másolat, valamint a fenntarthatóság témáival foglalkoztak.

17.

Nehéz röviden összegezni a három nap tanulságait. A továbbképzés nagyon intenzívnek, de a visszajelzések alapján sikeresnek bizonyult. Bár a látogatók (és néha a csak költségvetési tételként a múzeumra tekintők) leginkább a kiállításaival, a „látható” részekkel azonosítják a múzeumokat, a sokat emlegetett hitelességhez a múzeumok számára kiemelten fontos az odáig vezető út, a szakmai háttér (legyen az tudományos kutatás, raktározás, restaurálás, nyilvántartás stb.) stabil megléte. Éppen ezért fontos kiemelni, a fórum célja nem a két intézmény eredményeinek ünneplése, vagy egyoldalú iránymutatás volt, hanem a szakmai együttműködés valódi tartalommal megtöltése. A bevezetőben említett gondolat (az országos és vidéki intézmények lehetőségei és problémái közötti különbségek) ellenére a kollégákkal folytatott beszélgetésekből talán azokat a pozitívumokat fontos kiemelni, hogy a szervezők által megvalósított eredmények valóban a teljes néprajzi muzeológia erősödését szolgálják, nem kizárólag a két intézményét, s ezekből mindenki profitálhat. Másik örök tanulság persze, hogy a továbbképzésen rendelkezésre álló idő sohasem elég, de talán jó kiindulási alap a kapcsolatfelvételre és együttműködések elindítására. Schleicher Vera egyik átkötőjében is hangsúlyozta (végig nézve a megjelenteket), hogy a nehézségek ellenére sok fiatal kollégát lát a sorok között, mivel az elmúlt időszakban is folytatódott a fiatalabb generációk belépése a szakmába, ami elengedhetlenné teszi a még hangsúlyosabb ismerkedést és szakmai együttműködést a résztvevők között. Ezt a célt szolgálta a hivatalos programon túl a kötetlenebb beszélgetéseken a továbbképzés jövőjét formáló együttgondolkodás előmozdítása is. A mögöttünk és előttünk álló kihívások leküzdése érdekében ne felejtsük el Douglas Adams szavait: „Ne ess pánikba!” (és legyen nálunk törölköző).

JEGYZETEK

1 A program összeállításakor a szervezési szempontok úgy határozták meg a munkafolyamatot, hogy a bevezető előadásokon elhangzott kérdések a későbbiekben megtartott workshopok alkalmával kerültek kibontásra a forgószínpad-szerűen váltakozó helyszíneken, a kollégák aktív részvételével. Ezeken lehetőség nyílt kisebb körben felvetni a résztvevők napi gyakorlatában előforduló problémákat, kérdéseket. A korábbi továbbképzések anyagai ezen a linken érhetők el:

<https://neprajz.hu/tovabbkepzesek/aktualis-program.html>

2 <https://neprajz.hu/kulturstrategia>

3 <https://neprajz.hu/kulturstrategia/allomanyvedelmi-program.html>;
<https://www.allomanyvedelem.hu/kezdolap>

4 A hitelesség kérdése valóban fontos, ugyanakkor nagyon összetett probléma, elég csak utalni az elmúlt időszak szomorú, épp ezért aktivitásra sarkalló (a múzeumi szférán jócskán túlmutató) tendenciájára a tudomány eredményeinek társadalmi megkérdőjelezésére. [Gondolatébresztőként: Pléh Csaba: Hogyan vezet a bölcsészet lenézése a tudás lenézéséhez? <http://www.matud.iif.hu/2014/06/06.htm>; Cseh–Mészáros–Borsos (szerk.) Számvetés és tervezés. A néprajztudomány helyzete és jövője a 21. században c. kötet több tanulmánya; MTA–Lendület Értékek és Tudomány Kutatócsoport munkája]

5 <https://www.neprajz.hu/madok>

6 <https://nyitottmuzeum.neprajz.hu/>

7 Gellér Judit kortárs fotográfia, privát fotográfia, fotóarchívumok, Zsoldos Anna művészettörténet, város és építészet kapcsolata és a techné kérdéskörben vet fel újabb kutatási irányokat.

8 <https://www.neprajz.hu/kiallitasok/idoszaki/2022/szekatiratok.html>

9 <http://auworkshop.com/>

10 Ne felejtsük el, hogy 2021-ben online zajlott le a KIM Múzeumi Főosztály szervezésében az Állományvédelem alapjai 1–2. és a Gyűjteményi nyilvántartások és gyűjteménykezelés 1–2. képzés, ami szintén nagy érdeklődés mellett segítette a gyűjteményekben dolgozó kollégákat.

11 Mivel 2022 őszén a könyvtár raktári berendezései még nem készültek el az új épületben, könyvállományának döntő többsége egy ideiglenes külső raktárban került elhelyezésre. A könyvtár 2022 szeptemberétől év végéig ideiglenes nyitva tartással üzemelt, az előre bejelentkezett kutatók számára heti rendszerességgel beszállítva az igényelt szakirodalmat.